

17 Ağustos 1999 İzmit - Adapazarı Depremi ve Düşündürdükleri

Toprakların % 95'i ve sanayisinin neredeyse tamamı deprem» heyelan, sel baskını gibi doğal kabul edilen afetlerle karşı karşıya olan ülkemizde doğal afetlerden kaynaklı her yıl GSMH'nın % 34'i düzeyinde ekonomik bir kayımız *soi* konusudur.

Oysa 6500'den fazla kayıtlı üyesi olan Jeoloji Mühendisleri Odası'nın ne yazık ki neredeyse 4000'den fazla üyesi işsiz bulunmaktadır. Bu sayıya Jeoloji Mühendisleri Odası'na üye olmayanlar ise dahil değildir. Bu kadar işsiz jeoloji mühendisi varken, 17 Ağustos 1999'da Marmara Bölgesi'nde meydana gelen 7.4 büyüklüğündeki deprem binlerce insanımızın ölmesine, yaralanmasına, işsiz, evsiz, annesiz-babasız kalmasına neden olmuştur. Bu öyle bir çelişkidir ki, ülkemizin durumunu ve bakış açımızı çok net yansıtmaktadır. Çünkü yıllardır jeoloji mühendisleri başta olmak üzere yerbilimleri ile ilgili tüm meslek disiplinleri Marmara Bölgesi'nde ve diğer başka bölgelerde böyle bir depremin olabileceğini pek çok bilimsel verilerle ortaya koymuştur.

Ülkemizde neredeyse hemen her yıl yıkıcı, hasar yapıcı bir deprem olmasına karşılık hiçbir önlem almadığımız, pek çok önemli konuda oldığı gibi bu konuda da yeterli duyarlılığı gösterememişimiz herhalde "tarihten ders almak" yerine "tarih tekerrürden ibarettir" deyişini kabul etmemizden kaynaklanmaktadır. Doğayı ve doğadaki olayları bilimsel bir gözle izleyebiliyoruz isek ve yaşadıklarımızdan ders çıkarmasını öğrenmiş isek bugün Japonya'nın Kobe depreminden aldığı dersler gibi bizde İzmit-Adapazarı depreminden önemli dersler çıkarabiliriz. Bu nedenle 17 Ağustos 1999 tarihinde meydana gelen depremi ve bundan sonra meydana gelecek afetleri hatırlamak için 17 Ağustos 1999

tarihini; örneğin "Afet Günü" ilan edip, özet etkinliklerle anarak, afet olgusunu ve çeşitli afetlerde yaşamını yitiren insanların anısını yaşatarak gündemde tutmayı başarmak zorundayız. Bizi ilgilendiren önemli olayları çok çabuk unutan bir toplum olduğumuz için» daha doğrusu toplumsal hafızamız olmadığı için bir süre sonra, daha önce yaşadığımız depremlerde ve büyük afetlerde (sel baskını, çamur akması, heyelan vb.) olduğu gibi yaşadıklarımızı unutmuyacağımızı kim garanti edebilir. Bunun için toplumsal bir uzlaşma sağlayarak ülkemizde yaşanan afetleri kader olmaktan çıkarmak zorundayız.

17 Ağustos 1999 tarihinde meydana gelen bmt-Adapazarı depremi sonrası yaşananlar bir kez daha göstermiştir ki, her şeyi devletten beklemek insanlarımızın temel sorunlarını çözmektedir. Aksine bazı sorunların daha da artmasına neden olmaktadır, Bu nedenle demokratik kitle örgütleri ve sivil toplum kuruluşları en azından TMMOB örgütü bu konuda üzerine düşeni yapmalı ve "Afet" olgusunu halkımızın gündeminden düşürmemelidir. Toplumumuzda "afet kültürü" oluşturmak için gerek kamu kuruluşları gerek medya kuruluşları ve gerekse sivil kuruluşlara bu konuda önemli görevler düşmektedir. Toplumumuzdaki çürüme maalesef her alanda olduğu gibi bilimsel gerçekler ve kaygılar karşısında da kendini göstermiş ve tüm bulguların göz ardı edilmesine neden olmuştur. Çünkü doğal afetler karşısında Osmanlı İmparatorluğundan günümüze pek çok yasa ve yönetmelik çıkarılmasına rağmen, bu yasa ve yönetmeliklerin uygulanıp uygulanmadığının kontrol edilmemesi, etkin bir denetim mekanizmasının kurulmaması büyük bir boşluk ortaya çıkarmış ve yasa ve yönetmelikler ilgili kişi ve kuruluşlarca uygulanmamış-

uygulanamamıştır. Örneğin son günlerde her kesimin ortak dile getirdiği tüm inşaatlara başlamadan önce jeolojik etüd ve zemin etüdü zorunluluğunun getirilmek istenmesi gibi. Oysa ülkemizdeki afet mevzuatına kabaca bir göz atacak olursak konuyu daha iyi anlayabiliriz. Osmanlı İmparatorluğundan günümüze afet mevzuatı şu şekilde özetlenebilir (*).

S 1377 yılında çıkarılan Ebniye Nizamnamesi

S 1933 yılında çıkarılan 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanunu

S 14 Ocak 1940 tarihinde çıkarılan 3773 sayılı Erzincan'da ve Erzincan Depremi'nden Müteessir olan Mıntikalarda Zarar Görenlere Yapılacak Yapılar Hakkında Kanun

S 14 Ocak. 1943 tarihinde çıkarılan 4373 sayılı Taşkın Sulara ve Su baskınlarına Karşı Korunma Kanunu

S 18 Temmuz 1944 tarihinde çıkarılan 4623 sayılı Yer Sarsıntılarında Ewel ve Sonra Alınacak Tedbirler Hakkında Kanun

V 1956 yılında çıkarılan 6785 sayılı İmar Kanunu

S 1959 yılında çıkarılan 2805 sayılı Kanunla getirilen İmar Mevzuatına ve Gecekondu Kanunu'na aykırı Yapılar Hakkında Kanun

V 9 Mayıs 1985 tarihinde çıkarılan 3194 sayılı İmar Kanunu

14 Ocak. 1943 tarihinde çıkarılan "4373 sayılı Taşkın Sulara ve Su Baskınlarına Karşı Korunma Kanunu" ile Cumhuriyet tarihinde ilk defa su baskını afetine karşı afet olmadan önce alınacak tedbirler belirlenmiş ve dere yataklarına biina yapılmaması, akarsulara ve göllere yaklaşma sınırı, sel öncesi alınması gerekli tedbirler bu kanunda ele alınmış ve nehir yataklarına taşkın riski bulunduran alanlara

yapı yasağı getirilmiştir. 18 Temmuz 1944 yılında çıkarılan "4623 sayılı Yer Sarsıntılarında Ewe! ve Sonra Alınacak Tedbirler Hakkında Kanun" ile de ilk defa deprem riski taşıyan bölgelerin tespiti, bu bölgelerde yapılacak yapılar için gözetilmesi gereken önlemler ve kurallar belirlenerek yönetmelik haline getirilmiş, ayrıca yerleşme alanları için önceden jeolojik etüd yaptırılması zorunlu hale getirilmiştir. Yine yerleşme ve kentleşmeye esas teşkil eden zeminin jeolojik özelliklerinin belirlenmesini sağlayan bu kanunların yanı sıra 1956 yılında çıkarılan "6785 sayılı İmar Kanununda fiziki planlamaya işlerlik kazandırarak, yerleşmeleri bir bütün olarak ele almış, doğal afetleri de bu kapsamda değerlendiren, doğal afet risklerini oluşmadan önce bertaraf etmek amacıyla tüm yeni yerleşme kararları için ayrıntılı jeolojik etüdlere meteorolojik bilgiler, yapı ve malzeme standartları gibi incelemeleri! zorunlu hale getirmiştir 1959 yılında çıkarılan "7269 sayılı Umumi Hayata müessir Afetler Dolaşısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun" ise doğal afet zararlarının azaltılması yönünde hazırlanan kanunları toplulaştırarak, deprem ve sel dışında kalan heyelan, kaya düşmesi, çığ yangın ve fırtına gibi diğer tüm doğal afetleri kapsamıştır. Oysa 1981 yılında çıkarılan "2805 sayılı İmar Mevzuatına ve Gecekondu Kanunu'na Aykırı Yapılar Hakkında Kanun" ile imar affı getirilerek fiziki plan yapma zorunluluğuna darbe vurulmuş, daha sonra ise 1985 yılında çıkarılan "194 sayılı İmar Kanunu" ile

fiziki planlama ölçek tanımına indirgenmiş ve zemin koşulları ne olursa olsun mevcut gecekondu alanları kentsel arsa niteliğine kavuşturularak, yüksek katlı yapılaşmalara izin verilmiş (*) ve sonuçta afetler için alt yapı oluşması sağlanmıştır. Yukandaki açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, aslında 1943-1944 yıllarından itibaren tüm yerleşmelerde jeolojik etüd yapma-yaptırma zorunluluğu bulunmaktadır., Oysa etkili denetim ve cezai yaptırımların uygulanmamış olması bugün yaşadığımız kontrolsüz çarpık kentleşmenin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. Tabi tüm bunların sonucu olarak da gerekli zemin etüdleri plan ve projelerde bir gereklilikten ziyade aksesuar olma özelliğinden öteye gidememiştir.

Oysa yıllardır Jeoloji Mühendisleri Odası gerek doğal afetlerden korunmada, gerek çevre sorunlarının çözülmesinde, gerek fiziki planlamada ve gerekse parsel bazında yerleşmelerde daha doğrusu tüm plan ve projelerde ısrarla tüm belediyelerde Jeoloji Mühendisi çalıştırılmasının zorunluluğunu ve gerekliliğini vurgulamasına rağmen bugün gelinen noktada jeoloji mühendisi çalıştıran belediyeler bir elin parmaklarını geçememiştir.

Peki ne yapılabilir?

> Yapılması gereken her şeyden önce konu ile ilgili tüm kurum ve kuruluşların konsensüsü sağlanarak, mevcut yasalar gözden geçirilerek yeniden düzenlenmeli, etkili ve ağır cezai yaptırımı olan denetim mekanizmaları bir an önce uygulamaya konulmalıdır.

Aksi halde tüm yasal düzenlemeler yine sözdice kalacak» bir etkisi olmayacaktır.

> İmar affı kavramını halkımızın gündeminden çıkarılarak, af kavramının içi doldurulmalı ve insanlarımızın af beklentisi ortadan kaldırılmalıdır Kamu yararı sağlayan ve rantiyeye izin vermeyen fiziki planlamaya her yerleşim yeri için hızla geçilmelidir.

> 1996 tarihli Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası hızla yenilenecek, güncel bilgilerle donatılmalı ve kullanıcıların hizmetine sunulmalıdır,

> Halkımızda "afet kültürü" geliştirebilmek için afet riskinin azaltılması ve afet yönetimi konularında ilgili kurumlar ile medya kuruluşlarının işbirliği sağlanmalıdır.. Görsel ve yazılı basında belirli zamanlarda afet konularının işlenmesinin zorunluluğu yasal statüye kavuşturulmalıdır.

> Olası afet risklerine karşı Depremi Bölgeleri Haritaları ile öncelikli olarak, mevcut yerleşmelerden başlanarak potansiyel heyelan, sel baskını, kaya düşmesi, çığ düşmesi vb. gibi riskli bölgelerin haritalarının yapılması sağlanmalıdır.,

> Meslek odaları gibi kamu hizmeti gören ve kamu yararını gözetken bağımsız kurumların denetim görevi yapabilmeleri yasal statüye kavuşturulmalıdır.,

> İmar planına esas teşkil eden jeolojik etüdlerin özellikle afet riski bulunan bölgelerde gözlemsel değil, olası afetin cinsine göre aletsel etüdlere yapılmasının yasal düzenlenmesi sağlanmalıdır.

O Özcan, Ö., 1998 Doğal afet zararlarının önlenmesi ve en aza indirgenmesinde fiziki planlamanın rolü. Bitik Haberleri, Türk Mühendis, ve Mimar Odaları Aylık Yayını., Ağustos-Kasım 1998 sayısı, 4548., Ankara

Kuâdusi Karakuş

Jeoloji Yüksek Mühendisi